

EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS
COUR EUROPÉENNE DES DROITS DE L'HOMME

© Министерство на правосъдието на Република България, mjs.bg. Разрешението за повторно публикуване на този неофициален превод е предоставено единствено за целите на включването му в базата данни HUDOC на ЕСПЧ.

© Ministry of Justice of the Republic of Bulgaria, mjs.bg. Permission to re-publish this non-official translation has been granted for the sole purpose of its inclusion in the Court's database HUDOC.

ЧЕТВЪРТО ОТДЕЛЕНИЕ

ДЕЛОТО ВАСИЛЕВ И ДОЙЧЕВА срещу БЪЛГАРИЯ

(Жалба № 14966/04)

Решение

СТРАСБУРГ

31 май 2012г.

ОКОНЧАТЕЛНО

31/08/2012г.

*Това решение е окончателно по силата на член 44 § 2 с) от Конвенцията.
Същото може да претърпи редакционни промени.*

По делото Василев и Дойчева срещу България,

Европейският съд по правата на човека (четвърто отделение), заседавайки в състав:

Лех Гарлицки [Lech Garlicki], *председател*,
Давид Тор Бьоргвинсон [David Thór Björgvinsson],
Пайви Хирвела [Päivi Hirvelä],
Георге Николау [George Nicolaou],
Леди Бианку [Ledi Bianku],
Здравка Калайджиева [Zdravka Kalaydjieva],
Небойша Вукинич [Nebojša Vučinić], *съдии*,

и Лоурънс Ърли [Lawrence Early], *секретар на отделението*,

След като проведе разисквания в закрито заседание на 10 май 2012 г.,

Постанови следното решение, прието на посочената дата:

ПРОЦЕДУРА

1. Делото е образувано по жалба (№ 14966/04) срещу Република България, подадена до Съда на 22 април 2004 г. от гражданите на тази държава г-н Коста Райков Василев и г-жа Ценка Манчева Дойчева („жалбоподатели“) на основание член 34 от Конвенцията за защита на правата на човека и основните свободи („Конвенцията“).

2. Жалбоподателите се представляват от адвокат Груйкин, практикуващ в София. Българското правителство („Правителството“) се представлява своя агент, г-жа М. Димова, от Министерство на правосъдието.

3. Жалбоподателите твърдят, че прекомерното времетраене и неефективността на процедурата по възстановяване на собствеността върху техния терен съставляват нарушение на правото на ползване на тяхно притежание. Твърдят също така, че вътрешното право не им е предоставяло никакво средство за защита, което да разреши тази ситуация.

4. На 4 септември 2008 г. Правителството е уведомено за подадената жалба. Наред с това, на основание член 29 § 1 от Конвенцията, е взето решение съдебният състав да се произнесе едновременно по допустимостта и съществуването на делото.

ОТНОСНО ФАКТИТЕ

I. ОБСТОЯТЕЛСТВА ПО ДЕЛОТО

5. Жалбоподателите са родени съответно през 1950 г. и 1936 г. и живеят в София.

А. Процедурата по възстановяване на собствеността върху земеделските терени на жалбоподателите

6. През 1991 г. българското Народно събрание приема Закон за собствеността и ползването на земеделските земи. Разпоредбите на този закон и правилника за неговото приложение предвиждат възстановяването на собствеността върху колективизирани по време на комунистическия режим земи на техните собственици или на наследниците им.

7. През ноември 1992 г. двамата жалбоподатели подават молба до поземлената комисия в Оряхово да им бъдат реституирани две лозя с площ респективно 3 200 квадратни метра и 2 000 квадратни метра, разположени в местността „Горните лозя“, близо до село Остров. Те уточняват, че въпросните терени са принадлежали на дядо им, преди да бъдат включени в местното кооперативно стопанство през 50-те години на 20-ти век.

8. На 10 ноември 1992 г. поземлената комисия им признава правото на възстановяване на собствеността върху въпросните два терена или на парично обезщетение.

9. С решение от 27 октомври 1997 г. поземлената комисия признава на жалбоподателите правото на реституиране на терените в техните съществуващи или възстановими стари реални граници. В решението се отбелязва, че двата терена са разположени в зона, в която ползването е било предоставено на частни лица и където намира приложение процедурата по възстановяване на собствеността, предвидена в параграф 4 и следващи от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи.

10. На 8 септември 2000 г. областният управител на Враца определя работна група от шестима експерти, на които възлага да анализират осъществената от поземлената комисия работа съгласно параграф 4 и следващи от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи на територията на община Оряхово.

11. На свое заседание на 20 септември 2000 г. работната група констатира, че частта от землището на село Остров, където намира приложение процедурата по възстановяване на собствеността, предвидена в параграф 4 и следващи от закона, включва две

местности, „Горните лозя“ и „Долните лозя“, и че общата ѝ площ е 208,78 хектара. Поземлената комисия в Оряхово е издала 765 решения и е признала претенциите на старите собственици и техните наследници върху терени, разположени в тази зона, с обща площ 130,5 хектара. Експертите констатираха, че общата площ на терените, предоставени на ползватели в началото на 80-те години на 20-ти век в същата тази зона, възлиза на 26,2 хектара. През 1994 г. деветдесет и трима ползватели са подали молби за оценяване на ползваните от тях терени с цел придобиването им след заплащане на съответната цена на собствениците. Нито един от ползвателите не е подал молба за придобиване на терена си в допълнителните срокове, определени в параграфи 61 и следващи от Правилника за приложение на закона за собствеността и ползването на земеделските земи. През 1990 г. са били изготвени кадастрални планове за местностите „Горните лозя“ и „Долните лозя“.

12. Предвид всички тези данни експертите излизат със становище, че процедурата по възстановяване на собствеността върху земеделските земи трябва да протече по следния начин. Специализираната комисия, компетентна да приема молбите за придобиване на терени от страна на ползвателите в землището на село Остров, трябва да изготви списък на терените, които не са обект на такава молба в предвидените от вътрешното законодателство срокове. Въз основа на тази констатация поземлената комисия в Оряхово трябва да промени обхвата на зоната, където трябва да намери приложение предвидената в параграф 4 и следващи процедура, и да изключи от същата тази зона посочените по-горе терени. След това поземлената комисия трябва да приложи обикновената реституционна процедура за посочените по-горе терени, като издаде на техните собственици ново решение, към което да се приложи, при необходимост, копие на кадастралния план, очертаващ границите на терена, или като изготви план за земеразделяне, в случай че старите реални граници не могат да бъдат възстановени.

13. Съгласно предоставената от Правителството информация към 4 март 2009 г., в най-близко време предстои стартирането на процедурата по изготвяне на план на реституираните терени в местностите „Горните лозя“. Процедурата е оповестена посредством публикация в Държавен вестник; жалбоподателите и всички останали собственици са приканени от поземлената комисия да уточнят старите реални граници на своите терени. В резултат на тези консултации ще бъде изготвен план на реституираните терени и жалбоподателите ще получат ново решение от поземлената комисия с приложено извлечение от споменатия план, уточняващ точните граници на техните терени. Въпросната процедура е безплатна за заинтересованите страни.

Б. Ревандикационният иск, заведен от жалбоподателите

14. През 1999 г., на неуточнена дата, двамата жалбоподатели завеждат ревандикационен иск срещу четири лица: П.Й., Г.Й., В.Р. и Х.Г. Жалбоподателите претендират, че ответниците са влезли незаконно във владение на два възстановени им от поземлената комисия терени. В съдебното производство пред Оряховския районен съд жалбоподателите оттеглят иска си срещу П.Й. и Г.Й., свързан с по-големия от двата терена, и производството продължава срещу другите двама ответници, В.Р. и Х.Г., които са във владение на по-малкия от двата терена.

15. С решение от 27 април 2001 г. Оряховският районен съд отсъжда в полза на жалбоподателите. Той констатира, че с решението си от 10 ноември 1992 г. поземлената комисия им е възстановила собствеността върху терен с площ 2 000 квадратни метра, разположен в местността „Горните лозя“ в близост до село Остров. Назначената в рамките на съдебното производство експертиза доказва, че споменатият терен съответства на парцелите във владение на ответниците В.Р. и Х.Г. Същите не са доказали, предоставяйки доказателства в подкрепа, че са титуляри на вещни права, които могат да бъдат противопоставени на собствениците. Съдът разпорежда на ответниците да върнат парцелите на жалбоподателите.

16. На 17 април 2002 г. Врачанският окръжен съд, произнасяйки се по въззивната жалба на г-жа В.Р., потвърждава решението на районния съд. Той възприема мотивите на съда от по-ниската инстанция и добавя, че В.Р. е получила правото на ползване върху своя парцел по силата на указ от 1978 г. При все това тя не се е възползвала от правото си да откупи терена, както и го е позволявало законодателството, свързано с възстановяването на собствеността върху колективизираните земи, и следователно трябва да върне въпросния парцел на двамата жалбоподатели, разполагащи с решение от поземлената комисия, с което им се признава правото на собственост върху въпросния терен.

17. В.Р. обжалва пред касационния съд. Тя представя решение на Поземлена комисия Оряхово от 1997 г., с което ѝ се възстановява правото на собственост, в качеството ѝ на наследник на П.Р., върху лозе с площ 2 000 квадратни метра, разположено в местността „Горните лозя“. От своя страна жалбоподателите се позовават на решението на поземлената комисия от 27 октомври 1997 г. (виж параграф 9 по-горе).

18. С решение от 28 януари 2004 г. Върховният касационен съд обявява за недопустим внесения от жалбоподателите иск. Върховният съд констатира, че и двете страни са представили решения на поземлената комисия, издадени по силата на параграф 4 и следващи от

Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, с които на всяка една от тях се възстановява терен с площ 2 000 квадратни метра, разположен в местността „Горните лозя“ в близост до село Остров. От заключението на експертите пред окръжния съд става видно, че все още не е изготвен план за определяне на границите на реституираните терени в околностите на село Остров. Тази констатация се потвърждава от факта, че към двете решения на поземлената комисия, представени от страните по делото, не са приложени извлечения от кадастралните планове, с които да се очертават границите на съответните терени. Въз основа на това касационният съд заключава, че реституционната процедура още не е приключила и че теренът на ответниците не може да бъде идентифициран поради това, че границите му не са очертани. При отсъствие на конкретно и можещо да бъде идентифицирано недвижимо имущество ответниците не могат да имат претенции за притежание на каквото и да било право на собственост. С тези мотиви върховната инстанция отменя решенията на по-ниските съдебни инстанции и приключва съдебното производство.

II. ОТНОСИМО ВЪТРЕШНО ПРАВО И ПРАКТИКА

19. Процесът по възстановяване на собствеността върху колективизираните по време на комунистическия режим земи се урежда със Закона за собствеността и ползването на земеделските земи от 1991 г. и правилника за неговото приложение. Това законодателство дава възможност на собствениците и техните наследници да си възстановят собствеността върху колективизираните техни земеделски терени в старите им реални граници или в нови граници, определени съгласно план за земеразделяне, в рамките на процедура, провеждана от специализирани колективни органи, наречени поземлени комисии, или в рамките на съдебно производство. Общият подход на българския законодател при установяването на материалните условия за възстановяване на собствеността върху земеделски земи, отговарящите за този процес органи, основните административни и съдебни производства, които се прилагат, както и относимата съдебна практика на българските съдилища и конституционен съд са изложени в решенията *Кехая и други срещу България*, № 47797/99 и № 68698/01, §§ 34-49, 12 януари 2006 г.; *Любомир Попов срещу България*, № 69855/01, §§ 83-95, 7 януари 2010 г.; *Мутишев и други срещу България*, № 18967/03, §§ 68-75, 3 декември 2009 г.

20. Параграф 4 и следващи от Закона от 1991 г. предвиждат специална процедура за възстановяване на собствеността върху земеделски земи в зони, в които държавата е раздавала парцели за лично ползване на физически лица (ползватели). Подробно изложение

на законодателството, свързано с тази процедура и съдебната практика на съдилищата относно прилагането ѝ може да бъде открито в решението *Найденев срещу България*, № 17353/03, §§ 21-42, 26 ноември 2009 г.

21. Член 1, алинея 1, от Закона за отговорността на държавата и общините дава възможност на частните лица (граждани и юридически лица) да получат обезщетение за вредите, причинени от незаконосъобразни актове, действия или бездействия на държавни или общински органи или длъжностни лица, при или по повод на изпълнение на административна дейност. Кратко представяне на съдебната практика, свързана с прилагането на тази законова разпоредба при случаи на вреди, причинени в рамките на реституционните процедури, може да бъде открито в цитираното по-горе решение *Найденев*, §§ 43-47.

22. Член 108 от Закона за собствеността позволява на собственика да внесе ревандикационен иск срещу всяко лице, което е влязло незаконосъобразно във владение на негово недвижимо имущество.

23. Членове 256 и 257 от Административнопроцесуалния кодекс, влезли в сила на 1 март 2007 г., предвиждат възможността частни лица да оспорят пред административните съдилища бездействието на административните органи, когато същото съставлява неизпълнение на задължение, произтичащо от вътрешното законодателство. Този иск може да бъде внесен след изтичане на четиринадесетдневния срок от подаването на молбата от заинтересованото лице до компетентния административен орган (член 256 от кодекса) или във всеки един момент, ако задължението за действие от страна на администрацията, произтича пряко от законодателен акт (член 257 от кодекса). Ако административните съдилища решат да уважат иска, те определят задължителен срок за изпълнението на исканото административно действие (член 257, алинея 2 от същия кодекс).

ПРАВОТО

I. ОТНОСНО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 1 ОТ ПРОТОКОЛ № 1 КЪМ КОНВЕНЦИЯТА

24. Жалбоподателите твърдят, че те не са могли да се възползват напълно от своето право на възстановяване на собствеността въпреки признаването му, както и че това се дължи на бездействието на вътрешните органи, в чиято компетентност е изпълнението на различни формалности в рамките на процедурата по възстановяване на

собствеността. Жалбоподателите се позовават на член 1 от Протокол № 1, който гласи:

„Всяко физическо или юридическо лице има право мирно да се ползва от своите притежания. Никой не може да бъде лишен от своите притежания освен в интерес на обществото съгласно условията, предвидени в закона и общите принципи на международното право.

Предходните разпоредби не накарняват по никакъв начин правото на държавите да въвеждат такива закони, каквито сметат за необходими за осъществяването на контрол върху ползването на притежанията в съответствие с общия интерес или за осигуряване на плащането на данъци или други постъпления или глоби.“

25. Правителството се противопоставя на тази теза. То счита, че жалбоподателите не са изчерпили всички вътрешни средства за защита на тяхно разположение, а именно възможността за внасяне на иск за обезщетение за причинени вреди по силата на член 1, алинея 1, от Закона за отговорността на държавата и общините. В подкрепа на това наблюдение то представя решение на Върховния касационен съд на Република България от 14 февруари 2008 г., с което българското върховно съдилище присъжда финансово обезщетение на ищеца, наред с другото, за забавянето на реституционната процедура по вина на местната поземлена комисия.

А. Относно допустимостта

26. Съдът припомня, че по силата на член 35 § 1 от Конвенцията, той може да бъде сезиран едва след изчерпване на вътрешноправните средства за защита, които са достатъчно адекватни, за да противодейства на твърдяното нарушение на Конвенцията и нейните Протоколи (виж, наред с други, *Kiiskinen c. Finlande* (дек.), № 26323/95, ЕСПЧ 1999-V (откъси)).

27. В съдебната си практика съдът е имал повод да се произнесе, че исковите с чисто компенсаторен характер могат да съставляват адекватни средства за защита, до които може да се прибегне в случай на неизпълнение на съдебно решение, с което се разпорежда изплащането на парична сума (виж *Wasserman c. Russie* (№ 2), № 21071/05, §§ 48, 52 и 53, 10 април 2008г; *Bourdov c. Russie* (№ 2), № 33509/04, § 99, ЕСПЧ 2009 г.-...). Съдът е счел също така, че освен при този специфичен случай, механизъм за обезщетение може да съставлява адекватно средство единствено ако компетентните власти вече са взели специфични мерки, за да се съобразят с произнесеното в техен ущърб решение (*Iatridis c. Grèce* [GC], № 31107/96, § 47, ЕСПЧ 1999-II, и *Hornsby c. Grèce*, 19 март 1997 г., § 37, *Recueil des arrêts et décisions* 1997-II). В своето решение по делото *Найденев*, цитирано по-горе, § 52, Съдът е преценил, че горепосочените принципи намират

приложение също така в случаи, свързани с реализиране на реституционни права, признати с окончателно административно решение.

28. Във връзка с фактите по делото Съдът отбелязва, че жалбоподателите са притежавали решенията на поземлената комисия, с които им се е признавало правото на възстановяване на собствеността върху двата терена, разположени в близост до село Остров. В споменатите решения обаче не се уточняват границите на терените и поземлената комисия е трябвало да вземе необходимите мерки, за да бъде изготвен план за очертаване на границите на реституираните земи в близост до село Остров (виж параграфи 9 и 12 по-горе). В този смисъл Съдът наблюдава чувствителна разлика с цитираното по-горе дело *Найденев*, §§ 10-20, където различните компетентни органи са приложили различни по своето естество мерки с цел изпълнение на решението за възстановяване на собствеността, постановено в полза на жалбоподателя. По настоящото дело поземлената комисия е трябвало да положи усилия, за да определи границите на терените на различните собственици в местността „Горните лозя“, където са се намирали терените на жалбоподателите (виж параграф 12 по-горе). Също така не може да не се признае, че към 4 март 2009 г., а именно шестнадесет години след първото решение, постановено в полза на жалбоподателите, и девет години след препоръките на работната група, сформирана от областния управител, поземлената комисия все още не е предприела конкретни мерки с цел изработване на план за очертаване на границите на терените на различните собственици (виж параграф 13 по-горе). Правителството не изтъква никакво вътрешноправно средство, посредством което жалбоподателите биха могли да ускорят процедурата пред поземлената комисия.

29. По този начин, при отсъствието на специфични мерки за изпълнение на административното решение, постановено в полза на жалбоподателя, както и на средство за защита, с което да се ускори реституционната процедура, Съдът счита, че производството за обезщетяване за причинени вреди съгласно член 1, алинея 1 от Закона за отговорността на държавата, което е с чисто компенсаторно естество, не би могло да бъде разглеждано като достатъчно адекватно средство за защита по смисъла на член 35 § 1 от Конвенцията. Освен това Съдът припомня, че вече е имал възможността, при разглеждането на други подобни дела срещу България, да отхвърли изключението за неизчерпване, изтъквано от Правителството и основаващо се на същото решение на Върховния касационен съд от 14 февруари 2008 г. В цитираните по-горе решения *Найденев*, §§ 55 и 56, и *Мутишев и други*, § 105, Съдът констатира, че споменатото решение на върховната инстанция е изолиран случай и не е доказателство за

съществуването на постоянна и добре установена съдебна практика в момента на внасяне на тези искове. Следователно същите заключения остават в сила и по настоящото дело.

30. Въз основа на изложените по-горе аргументи Съдът преценява, че е целесъобразно да отхвърли изключението за неизчерпване, предявявано от Правителството.

31. Освен това съдът констатира, че оплакването, позоваващо се на член 1 от Протокол № 1, не е явно неоснователно по смисъла на член 35 § 3 а) от Конвенцията и че по отношение на него не е налице никакво друго основание за недопустимост. Поради това следва да бъде обявено за допустимо.

Б. По същество

1. Аргументите на страните

32. Жалбоподателите твърдят, че правото им на възстановяване на собствеността върху по-малкия от двата терена, принадлежал на техния дядо, не е признато по случая. Те обясняват, че са изпълнили всички необходими административни формалности пред съответните държавни органи, за да възбудят процедурата по възстановяване на собствеността. През 1992 г. поземлената комисия им признава правото на реституиране на споменатия терен или на обезщетяване и с решение от 27 октомври 1997 г. същата комисия уточнява, че заинтересованите страни трябва да получат въпросния терен в старите му реални граници.

33. От този момент нататък държавните власти е трябвало да предприемат всички необходими мерки, за да установят старите реални граници на този парцел, като изготвят план на местността „Горните лозя“, което е щяло да даде възможност на жалбоподателите да си възстановят собствеността върху недвижимото си имущество. Въпреки това, години наред след възбуждането на реституционната процедура не е направено нищо за изпълнението на тази техническа формалност. Липсата на план за определяне на границите на реституираните земи е била възприета като аргумент от вътрешните съдилища, за да бъде отхвърлен ревандикационния иск, внесен от заинтересованите страни срещу лицата, влезли във владение на реституирания им терен. Жалбоподателите считат, че пасивността на държавните органи и бавното протичане на реституционната процедура съставляват неоснователно нарушение на правото им на ползване на тяхното притежание.

34. Правителството обръща внимание на факта, че колективизацията на земеделските земи по време на комунистическия режим много често е съпътствана от уедряване на земите с цел

създаване на просторни земеделски площи, обработвани от кооперативните стопанства или държавните земеделски предприятия. Мерките за устройство на територията, нарастващата урбанизация и изграждането на инфраструктури в страната също се отразяват на колективизираните земеделски земи, чиято площ намалява поради това. Българският законодател е трябвало да отчете всички тези обстоятелства при изработването на законодателството за възстановяването на собствеността върху колективизираните земеделски земи. Следователно е предвидил възможността за възстановяване на земите в старите им реални граници там, където все още е било възможно да бъдат възстановени, или осъществяването на ново разпределение на колективизираните земи въз основа на специално изготвени за тази цел планове. Законодателството предвижда и механизъм за обезщетение на собствениците, на които поради една или друга причина не е било възможно да бъде реституирана цялата площ на колективизираните им земи.

35. Въпросното законодателство е прието след настъпването на демократични промени в политически режим в България и е в услуга на обществен интерес, тъй като възстановяването на собствеността е акт на социално правосъдие, възстановяващо правата на бившите собственици. Този процес се характеризира с голяма сложност: както законодателят, така и органите, отговарящи за възстановяването на собствеността, трябва да отчитат не само правата на бившите собственици, но също така и имуществените интереси на лицата, имащи реални вещни права, които могат да бъдат противопоставени на бившите собственици.

36. По отношение на ситуацията, от която се оплакват жалбоподателите, Правителството, в своето становище от 4 март 2009 г., представя като предстоящо в най-близко време изготвянето на план на реституираните терени в землището на село Остров, като твърди, че компетентните органи много скоро ще се свържат с жалбоподателите, с цел уточняване на границите на техните терени (виж параграф 13 по-горе). Правителството преценява, че жалбоподателите не са били жертви на неоправдано ограничаване на техните имуществени права.

2. Преценката на Съда

а) Относно съществуването на вмешателство в правото на мирно ползване от притежанията на жалбоподателите

37. Съдът припомня, че съгласно практика му, жалбоподателят може да твърди, че има нарушение на член 1 от Протокол № 1 на Конвенцията единствено ако фактите, които той осъжда, се отнасят до неговите „притежания“ по смисъла на тази разпоредба. Понятието

„притежания“ може да включва, както „настояща собственост“, така и търгуеми ценни книжа, в това число и вземания, за които титулярят доказва, че имат достатъчно правно основание по силата на вътрешното законодателство и по силата на които жалбоподателят може да претендира най-малкото за „легитимно очакване“ за реално ползване от правото си на собственост (*Draon c. France* [GC], № 1513/03, § 65, 6 октомври 2005 г.; *Prince Hans-Adam II de Liechtenstein c. Allemagne* [GC], № 42527/98, § 83, ЕСПЧ 2001-VIII).

38. Съдът също така е заявил, че очакването на един жалбоподател да се признае валидността на негово старо право на собственост, което отдавна е невъзможно да бъде ефективно упражнявано, не може да бъде разглеждано като притежание по смисъла на член 1 от Протокол № 1. Същото важи и за условно вземане, което се обезсилва поради неизпълнение на условието (виж *Prince Hans-Adam II de Liechtenstein*, цитирано по-горе, § 83).

39. Въпреки това, когато една Договаряща държава, след като е ратифицирала Конвенцията, и в това число и Протокол № 1, приеме законодателство, предвиждащо пълно или частично възстановяване на конфискувани по силата на предходна законова база притежания, подобно законодателство може да бъде разглеждано като пораждащо ново право на собственост, защитено от член 1 от Протокол № 1, за категорията лица, които отговарят на условията за възстановяване на собствеността. Същият принцип може да се прилага по отношение на разпоредбите за възстановяване на собствеността или обезщетение, установени по силата на законодателство, прието преди ратифицирането на Конвенцията, ако това законодателство е действащо и след ратифицирането на Протокол № 1 (виж, наред с други, *Kopecký c. Slovaquie* [GC], № 44912/98, §§ 35 и 48-52, CEDH 2004-IX, *Broniowski c. Pologne* [GC], № 31443/96, § 125, ЕСПЧ 2004-V).

40. В същия контекст, Съдът вече е отсъдил, че когато принципът на възстановяване на собствеността върху незаконно конфискувани притежания е вече приет от дадена държава, несигурността относно прилагането на практика на този принцип, била тя от законодателен или административен характер, или пък дължаща се на прилаганите от властите практики, по своето естество, може да породии, когато продължава във времето и при отсъствието на целесъобразна и бърза реакция на държавата, нарушение от страна на същата на задължението ѝ да осигурява мирно ползване от правото на собственост, гарантирано от член 1 от Протокол № 1 (*Broniowski*, цитирано по-горе, § 151, *Viașu c. Roumanie*, № 75951/01, § 58, 9 декември 2008 г.).

41. В настоящия случай Съдът отбелязва, че жалбоподателите са се възползвали от възможността, предоставяна им от Закона за собствеността и използването на земеделските земи, за да поискат

възстановяването на собствеността върху спорния терен, принадлежал на дядо им. С решение от 10 ноември 1992 г. поземлената комисия им е признала правото на възстановяване на собствеността или обезщетение за този парцел (параграф 8 по-горе). На 27 октомври 1997 г. същата комисия е признала на жалбоподателите правото на възстановяване на собствеността върху въпросния терен в реалните му стари граници (виж параграф 9 по-горе).

42. Въпреки наличието на тези решения в полза на жалбоподателите, Върховният касационен съд, който се е произнесъл на последна инстанция относно ревандикационния иск, е преценил, че заинтересованите лица не са титуляри на правото на собственост върху недвижимо имущество, което може да бъде идентифицирано, по силата на вътрешното право, тъй като теренът, обект на въпросните решения, не е бил с означени граници (виж параграф 18 по-горе). Съдът заключава, че жалбоподателите не са титуляри на вещно право върху „актуално притежание“.

43. Въпреки това Съдът констатира, че правото на възстановяване на собствеността върху въпросния терен в старите му реални граници, което поземлената комисия е признала на 27 октомври 1997 г., съставлява заедно с паричното обезщетение една от двете възможни форми на правото на възстановяване на собствеността на жалбоподателите по силата на параграф 4 и следващи от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи (виж решението *Найденев*, цитирано по-горе, § 69). Това административно решение не е нито оспорвано, нито променяно впоследствие. Освен това от заключенията на работната група, назначена през 2000 г. от областния управител, става ясно, че общата площ на наличните в близост до село Остров земи е била достатъчна за удовлетворяване на всички основателни претенции, както от страна на ползвателите, така и от страна на бившите собственици, каквито са жалбоподателите (виж параграф 11 по-горе). Тези елементи са достатъчни на Съда, за да стигне до заключението, че двамата жалбоподатели са имали основателното очакване да получат правото на собственост върху своя земеделски терен в старите му реални граници или обезщетение за същия този терен. Той счита, че това право се вписва ефективно в автономното понятие „притежание“, формулирано в член 1 от Протокол № 1, както и че тази последна разпоредба намира приложение по настоящото дело.

44. Съдът отбелязва, че независимо от признаването на правото им на възстановяване на собствеността, към 4 март 2009 г. жалбоподателите все така не са били в състояние да влязат във владение на въпросния терен, по-специално поради липсата на план за определянето на границите на реституираните терени в местността „Горните лоза“ (виж параграф 13 по-горе), нито са получили

обезщетение за национализирания им терен. Съдът преценява, че това положение съставлява вмешателство в правото жалбоподателите на мирно ползване от техните притежанията, което е редно да бъде разглеждано в контекста на разпоредбата, вписана в първото изречение на първа алинея на член 1 от Протокол № 1.

б) Относно основателността на вмешателството

45. Съдът припомня, че за да бъде основателно, всяко вмешателството в правото на мирно ползване от притежанията трябва да бъде предвидено от закона, да преследва кауза в интерес на обществото и да постига добър баланс между потребностите на общия интерес на общността и изискванията за опазване на основните права на индивида (*Viaşu*, цитирано по-горе, §§ 62-73; *Broniowski*, цитирано по-горе, §§ 147-151).

46. Съдът отбелязва, че жалбоподателите не оспорват нито качеството на вътрешното законодателство, свързано с възстановяването на собствеността върху земеделските земи, нито ползата му за цялото общество (виж параграфи 32 и 33 по-горе). В своето решение *Найденев*, цитирано по-горе, Съдът вече е имал възможност да констатира, че законодателните промени в областта на възстановяването на собствеността върху земеделските земи не могат да бъдат разглеждани като противоречащи на принципа на върховенството на правото, поради тяхното техническо естество и поради факта, че не засягат в неговата същност правото на заинтересованите лица. Съдът е приел също така, че въвеждането на правилата, предвидени в параграф 4 и следващи от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, е имало за цел да се постигне приемлив баланс между интересите на всички заинтересовани страни, както и че вмешателството, основаващо се на тази законова база, е преследвало легитимната цел за защита на правата на другия (виж §§ 76-78 от цитираното по-горе решение). Съдът не вижда причина да стигне до различно заключение по настоящото дело. Остава да установи дали в конкретния случай е било спазено изискването за пропорционалност на вмешателството.

47. За да определи дали е постигнат добър баланс между потребностите на общия интерес на общността и изискванията за опазване на правото на мирно ползване на притежанията от жалбоподателите, Съдът е призван да разгледа въпроса дали необходимият на българските власти срок за реституиране на терените на жалбоподателите не е довел до непропорционална или прекомерна тежест за същите. Държавите се ползват с голяма свобода, за да преценят кое е в интерес на обществото, особено когато се отнася до приемане и прилагане на мерки за икономическа реформа или социална справедливост (*Viaşu*, цитирано по-горе, § 69). Когато обаче

се обсъжда въпрос от обществен интерес, като например реализирането на правата на собственост на цяла една категория лица, публичните власти са длъжни да реагират своевременно, коректно и максимално целесъобразно (*Broniowski*, цитирано по-горе, § 151; *Кирилова и други срещу България*, № 42908/98, №44038/98, №44816/98 и № 7319/02, § 106, 9 юни 2005 г.).

48. Като се връща към фактите по делото, Съдът отбелязва, че решението, с което се признава правото на жалбоподателите да им бъде реституиран теренът в стари реални граници е било постановено през октомври 1997 г. (Виж параграф 9 по-горе). Три години след това областният управител е назначил група от експерти, които да направят равностметка на работата, осъществена от компетентните органи по отношение на възстановяването на собствеността върху земеделските земи в района на Оряхово. В доклада си от 20 септември 2000 г. експертите установяват общата площ на реституираните терени за село Остров, броя на ползвателите, които са подали молба за придобиване на терените, разположени в близост до това село, както и максималната площ на терените, които е можело да бъдат откупени от същите. След това експертите препоръчват на специализираната администрация, отговаряща за възстановяването на собствеността върху земеделските земи, да предприеме конкретни мерки, за да ограничи зоната на приложение на процедурата, предвидена в параграф 4 и следващи от Закона за собствеността и ползването на земеделските земи, и за да изготви план на реституираните терени, като по този начин даде възможност на заинтересованите лица да се запознаят с точните граници на своите терени. Съдът констатира, че към дата 4 март 2009 г., тоест осем години по-късно, жалбоподателите все още не са познавали границите на терените си, тъй като планът за определяне на реституираните терени все още не е бил изготвен.

49. Съдът приема, че изготвянето на един такъв план предполага непременно предварителното установяване на границите между множество парцели, подбора на експерт – земемер или на предприятие, специализирано в изготвянето на такива планове, както и осъществяването на известен брой задачи от чисто техническо естество. Въпреки това е необходимо да се отбележи, че Правителството не привежда никакъв аргумент в обяснение на това чувствително забавяне при изготвянето на план за определяне на границите на реституираните терени, още повече, че става ясно, че властите са разполагали с всички необходими елементи за изпълнението на тази задача още през септември 2000 г., когато групата от експерти, определена от областния управител, предава своя доклад (виж параграф 11 по-горе).

50. Съдът отбелязва, че забавянето на процедурата по никакъв начин не се дължи на поведението на жалбоподателите, които са

изпълнили необходимите формалности, за да им бъде възстановен теренът, като не са внасяли неоснователни иски, с които да възпрепятстват поземлената комисия или другите специализирани органи да изпълнят задачите си своевременно.

51. Бездействието на административните органи при изготвянето на въпросния план е имало отрицателно влияние върху имуществените права на жалбоподателите по смисъла на вътрешното право. Жалбоподателите, позовавайки се на решенията на поземлената комисия в тяхна полза, са внесли ревандикационен иск срещу лицата във владение на терена, разположен в местността „Горните лозя“. Съдилищата на различните инстанции са изразили различни становища относно съществуването на „вещно право“ в полза на жалбоподателите: съдилищата на първа и втора инстанция са стигнали до заключението, че в резултат на решенията на поземлената комисия е признато правото на собственост на жалбоподателите върху въпросния терен (виж параграфи 15 и 16 по-горе), докато върховният касационен съд е преценил, че тези решения не могат да съставляват документ за собственост, след като не са придружени от извлечение от плана на разпределение на земеделските земи, в който да са указани границите на реституирания терен (виж параграф 18 по-горе). По този начин в период от повече от шест години отсъствието на план за определяне на границите на терените в местността „Горните лозя“ създава правна несигурност относно съществуването на „вещно право“, по смисъла на вътрешното право, в полза на жалбоподателите. Едва през януари 2004 г. този въпрос е бил окончателно разрешен от Върховния касационен съд: той е обявил за недопустим ревандикационния иск на жалбоподателите с мотива, че границите на реституирания им терен все още не са били определени в план, което по смисъла на вътрешното право означава, че правото им на собственост не е имало материално изражение и не е можело да бъде защитавано пред съдилищата (виж параграф 18 по-горе).

52. Тези елементи са достатъчни за Съда, за да стигне до заключението, че българските власти не са действали с усърдието, изисквано от член 1 от Протокол № 1. Съдът счита по-специално, че продължителното времетраене на реституционната процедурата е нарушило баланса, който трябва да бъде запазен между защитата на правата на жалбоподателите на мирно ползване на техните притежания и изискванията на общия интерес, както и че заинтересованите лица са понесли непропорционална и прекомерна тежест.

53. Следователно е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1.

II. ОТНОСНО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 13 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

54. Жалбоподателите твърдят, че не разполагат с ефикасни средства в българското право, за да защитят правото си на мирно ползване на тяхното имущество. Те се позовават на член 13 от Конвенцията, който гласи:

„Всеки, чиито права и свободи, провъзгласени в тази Конвенция, са нарушени, има право на ефикасни правни средства за тяхната защита пред съответните национални власти, дори и нарушението да е извършено от лица, действащи при упражняване на служебни функции.“

55. Правителството оспорва тази теза, като поддържа, че жалбоподателите са можели да внесат иск по силата на член 1, алинея 1, от закона за отговорността на държавата и общините за вреди.

A. Относно допустимостта

56. Съдът констатира, че това оплакване не е явно неоснователно по смисъла на член 35 § 3 от Конвенцията. Наред с това той отбелязва, че по отношение на него не е налице никакво друго основание за недопустимост. Поради това следва да бъде обявено за допустимо.

Б. По същество

57. Съдът припомня, че съгласно установената му практика, член 13 изисква вътрешноправни средства за защита единствено по отношение на оплакванията, които могат да бъдат определени като „защитими“ по смисъла на Конвенцията или Протоколите към нея. Член 13 гарантира съществуването във вътрешното право на средства за защита, позволяващи позоваването на правата и свободите, така както те са регламентирани в Конвенцията. Следователно тази разпоредба изисква вътрешноправно средство, с което се дава право на „компетентните национални власти“ да се произнесе относно оплакване, основано на Конвенцията, както и да предостави подходящо обезщетение, независимо от това, че държавите – страни по Конвенцията, се ползват с определена свобода на преценка по отношение на начина, по който следва да се съобразят със задълженията, които произтичат за тях от тази разпоредба. Изискваното от член 13 правно средство за защита трябва да бъде „ефективно“ както в практически, така и в правен аспект (виж, освен много други, решението, *Rotaru c. Roumanie* [GC], № 28341/95, § 67, ЕСПЧ 2000-V).

58. Съдът припомня, че е обявил за допустимо оплакването на жалбоподателите на основание член 1 от Протокол № 1, както и че той

е стигнал до заключението за нарушение на споменатия член (виж параграфи 31 и 53 по-горе). Следователно жалбоподателите са имали защитимо оплакване по смисъла на член 1 от Протокол № 1 и член 13 от Конвенцията намира приложение в случая по делото.

59. Правителството твърди, че един иск за обезщетение за нанесени вреди срещу държавата е щял да даде възможност на жалбоподателите да противодействат по подходящ начин на нарушението на правото им мирно да се ползват от своите притежания. Съдът обаче отбелязва, соченото от жалбоподателите нарушение произтича от необоснованото закъснение от страна на вътрешните власти да изготвят план за очертаването на границите на реституираните терени в близост до село Остров, както и че Правителството не се е позовало на никакво средство за защита, което би позволило на жалбоподателите да ускорят протичането на тази административна процедура. След анализ на изключението за неизчерпване на вътрешноправните средства за защита, предявено от Правителството по отношение на оплакването за нарушение на член 1 от Протокол № 1, Съдът потвърждава, че предвиденият иск по член 1, алинея 1 от Закона за отговорността на държавата не може да бъде разглеждан като достатъчно целесъобразно и установено във вътрешното право средство за защита, за да се противодейства на твърдяното нарушение на правото на мирно ползване от притежанията на заинтересованите страни (виж параграф 29 по-горе). Следователно той не би могъл да бъде разглеждан и като средство за защита, позволяващо ефективно справяне със ситуацията по силата на член 13 от Конвенцията.

60. Съдът отбелязва, че членове 256 и 257 от Административнопроцесуалния кодекс предвиждат иск, позволяващ да се ускори протичането на административните процедури дотолкова, доколкото сезираните съдилища могат да разпоредят на административните органи да осъществят исканата административна дейност в определен срок. Необходимо е обаче да констатираме, че тези разпоредби са в сила от март 2007 г. и че към тази дата възбудената от жалбоподателите реституционна процедура вече е била натрупала сериозно закъснение от много години (виж параграфи 7-13 по-горе). Освен това Правителството не е представило нито едно решение на вътрешните съдилища, което да даде възможност да се стигне до заключението, че тези разпоредби от Административнопроцесуалния кодекс се приложими и ефективни в рамките на процеса на възстановяване на собствеността върху земеделските земи и в конкретната ситуация на жалбоподателите. Следователно Съдът приема, че в специфичните обстоятелства по делото предвиденият иск в членове 256 и 257 от Административнопроцесуалния кодекс не би могъл да бъде

разглеждан като достатъчно ефективен по смисъла на член 13 от Конвенцията.

61. Следователно е налице нарушение на тази член.

III. ОТНОСНО ТВЪРДЕНИЕТО ЗА НАРУШЕНИЕ НА ЧЛЕН 6 § 1 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

62. Познавайки се на член 13 от Конвенцията, жалбоподателите се оплакват също така, че вътрешните съдилища са обявили за недопустим внесения от тях ревандикационен иск срещу лицата, влезли във владение на реституирания им терен. Съдът счита, че е целесъобразно това оплакване да се разглежда в контекста на член 6 § 1 от Конвенцията, формулиран както следва в относимите си части:

„Всяко лице, при решаването на правен спор относно неговите граждански права и задължения (...), има право на справедливо гледане на неговото дело (...) от (...) съд.“

63. Съдът припомня, че правото на достъп до съд, гарантирано от член 6 § 1 от Конвенцията, включва не само възможността да се възбуди съдебно производство, но също така и правото на съдебно „разрешение“ на спора (*Kutić c. Croatie*, № 48778/99, § 25, ЕСПЧ 2002-II). Съдът трябва да се увери, че степента на достъп, предоставена от националното законодателство, е достатъчна, за да се осигури на съответното лице „правото на съдебен процес“, предвид принципа на „върховенството на правото“ в демократичното общество (виж сред много други, *Ashingdane c. Royaume-Uni*, 28 май 1985 г., § 57, серия А № 93). Съдът припомня в този смисъл, че фактът, че един съдебен иск е бил счетен за недопустим, не е равносложен на отказ от достъп до съдебен процес, ако доводите на жалбоподателя са били ефективно разгледани (*Obermeier c. Autriche*, 28 юни 1990 г., § 68, серия А № 179).

64. Относно фактите по делото Съдът отбелязва, че жалбоподателите са внесли ревандикационен иск срещу лицата, влезли във владение на един от реституираните им терени с решението на поземлената комисия. Съдилищата на първа и на въззивна инстанция са отсъдили в тяхна полза, но Върховният касационен съд е отменил решението на апелативния съд с мотив, че внесеният иск от заинтересованите лица е недопустим (виж параграфи 14-18 по-горе). Съдът отбелязва, че решението на върховната съдебна инстанция се е основавало на констатацията, че при липсата на план за определяне на границите на реституираните терени близо до село Остров административното решение, издадено от поземлената комисия в полза на жалбоподателите, не съставлява доказателство за каквото и да било право на собственост, защото в него не са определени границите на реституирания терен (виж параграф 18 по-горе).

65. Съдът отбелязва, че отговорът на въпроса дали заинтересованите страни са били собственици на искания терен е основен за спора, противопоставящ същите на двамата ответници, както и че в рамките на ревандикационното производство съдилищата е трябвало да анализират този въпрос, преди да търсят отговор на въпроса дали ответниците са влезли във владение на терена незаконосъобразно (виж параграф 22 по-горе). За да стигне до заключението, че жалбоподателите не могат по право да претендират за правото на собственост върху терен, който е идентифицируем посредством своите граници, Върховният касационен съд е отчел доказателствата, предявени от двете страни, и е констатирал, че реституционната процедура все още не е приключила (виж параграф 18 по-горе). Той е мотивирал пространно решението си и е дал отговор на основните аргументи, изложени от заинтересованите страни.

66. Съдът счита, че жалбоподателите са се ползвали от ефективно разглеждане на предявените от тях претенции в рамките на ревандикационното производство, възбудено пред вътрешните съдилища, както и че обстоятелствата по настоящото не будят никакво съмнение за нарушаване на правото на съдебен процес. Следователно е очевидно, че оплакването за нарушение на член 6 § 1 от Конвенцията е явно неоснователно и трябва да бъде отхвърлено по силата на член 35 §§ 3 а) и 4 от Конвенцията.

IV. ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ЧЛЕН 46 ОТ КОНВЕНЦИЯТА

67. Жалбоподателите приканват Съда да определи на Правителството конкретен срок за предприемане на всички необходими мерки за финализирането на възстановяването на собствеността върху техния терен.

68. Съдът припомня, че при изпълнението на решение по силата на член 46 от Конвенцията, решение, с което се констатира нарушение, налага на държавата ответник правното задължение по смисъла на тази разпоредба не само да изплати на заинтересованите лица присъдените суми по смисъла на справедливото обезщетение, но и да избере, под наблюдението на Комитета на министрите, общи и/или, при необходимост, индивидуални мерки, които да въведе във вътрешния си правов ред. Освен това от Конвенцията и по-специално от нейния член 1 следва, че с ратифицирането на същата Високодоговарящите страни се ангажират вътрешното им право да бъде съвместимо с нея (*Maestri c. Italie* [GC], № 39748/98, § 47, CEDH 2004-I; *Viaşu*, цитирано по-горе, §§ 79 и 80).

69. В случая по делото Съдът стигна до заключението за нарушение на член 1 от Протокол № 1 и на член 13 от Конвенцията поради

прекалено дългия срок на провеждане на реституционната процедура и отсъствието на вътрешноправни източници за защита, с които да се разреши ситуацията (виж параграфи 37-53 и 57-61 по-горе). Съдът отбелязва, че по други български дела той вече е имал възможност да констатира, че неоснователното забавяне на реституционната процедура е било в ущърб на правото на мирно ползване на притежанията, гарантирани от член 1 от Протокол № 1 (виж решенията *Любомир Попов*, § 122, и *Найденев*, § 84, цитирани по-горе). Освен това Съдът е бил сезиран с много други жалби, отнасящи се до същия проблем. Предвид тези съображения и с цел да окаже подкрепа на Правителството при изпълнението на задълженията му, произтичащи от член 46 § 1 от Конвенцията, Съдът изразява становище, че основните мерки, които трябва да бъдат приети в изпълнение на това решение, би трябвало да включват въвеждане във вътрешното право на: а) конкретни срокове за приемането и изпълнението на административните решения на компетентните вътрешни власти за провеждане на процедурите по възстановяване на собствеността върху земеделски земи и б) средство за защита, позволяващо на заинтересованите лица да бъдат ефективно компенсирани в случай на неспазване на същите тези срокове.

70. Относно индивидуалните мерки, които трябва да бъдат приети в случая по делото, е видно, че основното препятствие за реализирането на правото на възстановяване на собствеността на жалбоподателите е бездействието на властите при изпълнението на различните административни задачи и по-специално при изготвянето на план за определяне на границите на реституираните терени в близост до село Остров. Следователно Съдът застъпва становището, че най-подходящата индивидуална мярка в случая по делото е да бъде приключена процедурата по възстановяване на собствеността върху въпросния терен без каквото и да било допълнително забавяне.

V. ОТНОСНО ПРИЛОЖЕНИЕТО НА ЧЛЕН 41 НА КОНВЕНЦИЯТА

71. Член 41 от Конвенцията предвижда,

„Ако Съдът установи, че е имало нарушение на Конвенцията или протоколите към нея, и ако вътрешното право на съответната Високодоговаряща страна допуска само частично обезщетение, Съдът, ако е необходимо, предоставя справедливо обезщетение на потърпевщата страна.“

A. Вреди

72. Жалбоподателите претендират за 13 068 евро (EUR) за претърпени имуществени вреди, като тази сума включва пазарната стойност на техния терен с площ 2 000 квадратни метра, доходите,

които биха получили от продажбите на реколтите грозде за периода между 1992 г. и 2009 г., и неполучените земеделски субсидии. В подкрепа на тази претенция те представят доклад, изготвен от лицензиран експерт. Заинтересованите лица претендират също така за сума от 4 000 евро (EUR) за понесената неимуществена вреда. Те молят присъдената сума за имуществените и неимуществените вреди да бъде преведена по сметката на техния представител, Адвокат Груйкин.

73. Правителството обръща внимание на факта, че претендираната от жалбоподателите сума за имуществени вреди е прекомерно висока и че тази претенция е неоснователна и недобре аргументирана. Относно неимуществената вреда Правителството счита, че присъдената от Съда сума трябва да бъде стриктно обвързана с констатираното нарушение на Конвенцията, като не надвишава вече присъдените суми при подобни на настоящото дело случаи.

74. Съдът припомня, че съдебно решение, с което се констатира нарушение, налага на държавата ответник задължението да прекрати това нарушение и да заличи последствията, така че да се възстанови доколкото е възможно предшестващото създалата се ситуация състояние на нещата (*Iatridis c. Grèce* (справедливо обезщетение) [GC], № 31107/96, § 32, ЕСПЧ 2000-XI).

75. Ако естеството на нарушението позволява *restitutio in integrum*, държавата ответник е тази, която трябва да го осъществи, предвид на това, че Съдът не е нито компетентен, нито практически в състояние да го осъществи. Ако обаче националното право не позволява или само частично дава възможност да се заличат последствията от нарушението, член 41 дава правомощия на Съда да присъди, при необходимост, на ощетената страна подходящото според него обезщетение (*Brumărescu c. Roumanie* (справедливо обезщетение) [GC], № 28342/95, § 20, ЕСПЧ 2000-I). При изпълнение на това правомощие, Съдът разполага с известна свобода; като прилагателното „справедливо“ и частта от изречението „ако е необходимо“ са доказателство за това.

76. Съдът припомня, че констатираните по настоящото дело нарушения на член 1 от Протокол № 1 и на член 13 от Конвенцията произтичат от прекалено дългото времетраене на реституционната процедура (виж параграфи 52, 59 и 60 по-горе). Съдът защитава становището, че жалбоподателите са претърпели имуществени и неимуществени вреди в резултат на тези нарушения на техните права. Съдът счита, че следва да им бъде присъдена обща сума като обезщетение единствено за имуществените и неимуществените вреди, понесени поради срока на въпросната реституционната процедура. Предвид тези аргументи и специфичните обстоятелства по делото Съдът им присъжда 3 000 EUR на това основание.

77. В съответствие с исканията, предявени в молбата за справедливо обезщетение на жалбоподателите, тази сума ще бъде директно преведена на банковата сметка на техния представител пред Съда.

Б. Съдебни разноски

78. Жалбоподателите претендират също така 588 EUR за съдебни разноски, направени пред вътрешните съдилища, 600 EUR за адвокатски хонорари пред Съда, 128 EUR за представената експертиза заедно с молбата за справедливо обезщетение и 66 EUR за пощенски разходи. Представят в подкрепа разписки за платени хонорари на техния адвокат и на експерта, както и за платени пощенски разходи. Отправят искане предоставената сума в тази връзка да бъде преведена по сметка на техния представител.

79. Правителството приканва Съда да отхвърли претенциите за направените разходи пред вътрешните съдилища и пред Съда поради липса на удостоверителни документи и да присъди единствено претендираната сума за пощенски разходи.

80. Съгласно практиката на Съда, разходите и разноските на жалбоподателите могат да бъдат възстановени едва след като бъдат установени като реални, необходими и с разумни ставки. По настоящото дело, на базата на документите, с които разполага, и на своята съдебна практика, Съдът отхвърля искането за съдебни разноски, направени в рамките на националната процедура, и присъжда сумата от 650 EUR за процедурата пред Съда, в това число и пощенските разходи, които да бъдат преведени по сметка на представителя на жалбоподателите.

В. Лихва за просрочие

81. Съдът намира за уместно лихвата за просрочие да е базирана на пределната лихва по заеми на Централната европейска банка, към която следва да се добавят три процентни пункта.

ПОРАДИ ТЕЗИ СЪОБРАЖЕНИЯ СЪДЪТ, ЕДИНОДУШНО,

1. *Обявява* жалбата за допустима по отношение на оплакванията по член 1 от Протокол № 1 към Конвенцията и по член 13 от Конвенцията и за недопустима в останалата ѝ част;

2. *Решава*, че е налице нарушение на член 1 от Протокол № 1;
3. *Решава*, че е налице нарушение на член 13 от Конвенцията;
4. *Решава*,
 - а) че държавата ответник трябва да изплати на жалбоподателите, в тримесечен срок от влизането в сила на решението съгласно член 44 § 2 от Конвенцията, следните суми), в левовата им равностойност по курса, приложим в деня на плащането, плюс евентуално начисления дължим данък от жалбоподателите, които да се преведат директно на сметката на техния представител:
 - i. 3 000 евро (EUR) (три хиляди евро), плюс евентуално начисления дължим данък от жалбоподателите, за претърпени имуществени и неимуществени вреди;
 - ii. 650 евро (EUR) (шестотин и петдесет евро), плюс евентуално начисления дължим данък от жалбоподателите, за съдебни разноски и разходи;
 - б) че от изтичането на упоменатия по-горе срок до плащането се дължи лихва върху горепосочените суми в размер на приложимата пределна ставка по заеми на Европейската централна банка през този период, увеличена с три процентни пункта;
5. *Отхвърля* искането за справедливо обезщетение в останалата му част.

Изготвено на френски език и впоследствие съобщено писмено на 31 май 2012 г., в съответствие с член 77 §§ 2 и 3 от Правилника на Съда.

Лоурънс Ърли
Съдебен секретар

Лех Гарлицки
Председател